

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до самостійної роботи
з дисципліни

«САКРАЛЬНІ ПРОСТОРИ І ОБ'ЄКТИ»

для магістрів денної та заочної форми навчання
спеціальності 191 «Архітектура та містобудування»

2019

Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни «Сакральні простори і об'єкти» для магістрів денної та заочної форми навчання спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» / уклад.: Ю.І. Криворучко – Запоріжжя: Національний університет «Запорізька політехніка»; - 2019 - 31 с.

Укладачі:

Рецензент: Прусак В.Ф. доцент, кан. педагог. наук, зав. каф. дизайну Національного лісотехнічного університету України (м. Львів).

Відповідальний
за випуск: Зав. каф. «Дизайн» І.С. Рижова.

Затверджено
на засіданні кафедри «Дизайн»
протокол № 1 від 20.08.2019 р.

Рекомендовано до видання
НМК факультету будівництва,
архітектури та дизайну
протокол № 1 від 5.09.2019 р.

ЗМІСТ

Організаційно-методичне забезпечення самостійної роботи студента.....	4
Зміст і форми самостійної роботи студентів.....	4
Вступ.....	5
Загальна характеристика дисципліни.....	6
Мета та завдання навчальної дисципліни.....	6
Організаційно-методичні вказівки.....	7
Система контролю якості навчання студентів.....	7
Програма навчальної дисципліни.....	8
МОДУЛЬ 1 Історико - світоглядні та художньо-естетичні основи будівництва культових споруд.....	8
Змістовий модуль 1 Християнська архітектура.....	8
Тема 1. Історія та онтологія культу. Ритуал (літургія), символіка і архітектура храмів.....	8
Тема 2. Православна церковна архітектура.....	9
Тема 3. Архітектура римо-католицьких храмів.....	9
Тема 4. Архітектура культових будівель протестантизму.....	10
Змістовий модуль 2 Об'єкти сакральної архітектури світу.....	10
Тема 5. Об'єкти та архітектура культових будівель ісламу.....	10
Тема 6. Об'єкти та архітектура культових будівель юдаїзму.....	11
Тема 7. Об'єкти та архітектура буддизму, індуїзму, конфуціанства, даосизму.....	11
Модульна контрольна робота	12
Теми рефератів.....	16
Питання до заліку.....	16
Методичні рекомендації до підготовки лекційного заняття.....	18
Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи.....	19
Методичні рекомендації до виконання індивідуальної роботи.....	23
Методичні рекомендації до написання реферату.....	28
Література.....	31

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Згідно з Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, самостійна робота студента (СРС) є одним з основних засобів оволодіння навчальним матеріалом.

Мета самостійної роботи студента є формування самостійності як риси і засвоєння знань, умінь, навичок. До основних форм СРС даної дисципліни відносяться:

- а) опрацювання лекційного матеріалу;
- б) опрацювання навчальної, навчально-методичної та монографічної літератури, періодичних видань;
- в) підготовка до семінарських занять;
- г) підготовка до контрольних робіт;
- д) підготовка до екзамену або заліку;
- е) пошук новітньої інформації в мережі Інтернет.

Підготовка до контрольних робіт або екзамену здійснюються протягом усього семестру шляхом проробки програмного матеріалу, виконання семінарських завдань на заняттях.

ЗМІСТ І ФОРМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

У навчальному процесі дисципліна «Сакральні простори і об'єкти» є однією з профільюючих для спеціальності 191 «Архітектура та містобудування».

Мета методичних вказівок – дати напрямок самостійній роботі студента при вивченні курсу, допомогти йому виділити основні положення розділів, побачити їхній взаємозв'язок і можливості практичного використання. Призначені для студентів методичні вказівки складені на основі й відповідно до затвердженого навчального плану магістратури за спеціальністю 191 «Архітектура та містобудування».

ВСТУП

Мета для практичних занять студентів по вивченню курсу «Сакральні простори і об'єкти» - поновлення, поширення та удосконалення загальнотеоретичних положень курсу «Сакральні простори і об'єкти», викладених попередньо на кваліфікаційному рівні «магістр», їхнє доповнення професійно орієнтованими знаннями в галузі майбутньої професійної діяльності:

- активізація творчих здібностей студента і розвиток навичок роботи з технічною літературою, насамперед під час виконання індивідуальних семестрових завдань;

- ознайомлення з нормативною літературою по сакральній архітектурі.

- придбання досвіду практичних занять з питань сакральної архітектури.

У відповідності з вимогами освітньо - кваліфікаційного рівня «магістр», магістр-архітектор після вивчення дисципліни повинен **вміти:**

- на практиці користуватися набутими знаннями, застосовувати теоретичні положення для оптимального вирішення творчих завдань;

- самостійно визначити цілі та шляхи створення власного арсеналу формотворчих засобів;

- на основі отриманих знань про курс «Сакральні простори і об'єкти» і у взаємодії з теоретичними положеннями суміжних дисциплін приймати обґрунтовані, раціональні та оригінальні проектні рішення.

Дані методичні вказівки містять порядок виконання самостійних практичних завдань і необхідні теоретичні відомості для їх виконання.

Успішний захист контрольної роботи є умовою допуску до здачі заліку.

Програма вивчення навчальної дисципліни «Сакральні простори і об'єкти» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності 191 «Архітектура та містобудування»

Предметом вивчення навчальної дисципліни є історичні, соціокультурні та економічні особливості міського способу життя та його дослідження у вітчизняній і світовій сакральній архітектурі.

Міждисциплінарні зв'язки:

Вивчення курсу «Сакральні простори і об'єкти» ґрунтується на матеріалах нормативних дисциплін бакалаврського рівня підготовки, таких як історія архітектури та містобудування, та інших, формує важливі додаткові навички, необхідні для вивчення міського простору.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЦИПЛІНИ

Програма навчальної дисципліни складається з модуля 1 та з таких змістових модулів:

МОДУЛЬ 1 Історико - світоглядні та художньо-естетичні основи будівництва культових споруд

Змістовий модуль 1 Християнська архітектура

Змістовий модуль 2 Об'єкти сакральної архітектури світу

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета - формування у студентів-архітекторів, як у майбутніх фахівців, почуття відповідальності процесі діяльності по перетворенню навколишнього середовища; в поглибленні знань студентів щодо філософсько-естетичного, світоглядного детермінізму розвитку архітектурного образу культових будівель релігійних конфесій, особливостей їх об'ємно-планувальної структури та набуття умінь проектування елементів інтер'єру храмів.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Сакральні простори та об'єкти» є:

- вивчення об'ємно-планувальних, функціонально-просторових та архітектурно-стилістичних засад формування образу культових будівель різних релігійних конфесій;
- розгляд символіки і семантики храмів та об'єктів культу;
- набуття студентами вмінь проектування елементів інтер'єрів православних храмів (іконостас).

В результаті вивчення курсу студенти повинні

Знати:

- загальні засади виникнення, становлення та творення сакрального будівництва і його символізму;

- історико-генетичні витоки сучасної архітектури культових будівель; понятійно-термінологічний апарат, дотичний до сучасної архітектури культових будівель,
- основні тенденції сучасної практики храмобудування;
- принципів підходи до пошуку архітектурного образу храмів світових релігій та основних релігій світу
- найвизначніші об'єкти світового та вітчизняного храмобудування.

Вміти:

- на практиці користуватися набутими знаннями, застосовувати теоретичні положення для оптимального вирішення творчих завдань,
- самостійно визначати цілі та шляхи створення власного арсеналу формотворчих засобів, на основі отриманих знань по курсу і у взаємодії з теоретичними положеннями суміжних дисциплін приймати обґрунтовані, раціональні та оригінальні проектні рішення.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Організація, методики проведення, матеріальне забезпечення лекцій та практичних занять

Лекції та практичні заняття проводяться з використанням: проблемних лекцій, дискусій, ділових ігор, виконання групових завдань, підготовки та обговорення рефератів, есе. У викладанні курсу використовуються комп'ютери та мультимедійний проектор.

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

Поточний контроль знань студентів забезпечуються переважно в усній формі на семінарських заняттях. Знання студентів оцінюються за допомогою: відповідей на практичних заняттях, виконання індивідуальних та групових завдань, підготовки та презентації реферату, виконання індивідуального завдання.

Проміжний контроль здійснюється після кожного змістовного модуля за допомогою контрольних робіт (питання додаються).

Семестровий контроль проводиться у вигляді письмового або усного заліку.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МОДУЛЬ 1

Історико - світоглядні та художньо-естетичні основи будівництва
культових споруд

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Християнська архітектура

ТЕМА 1

Історія та онтологія культу. Ритуал (літургія), символіка і архітектура
храмів

План

Мета і основні завдання курсу. Релігія як форма суспільної свідомості. Духовність – найважливіший аспект національної культури. Язичництво (ритуальний аспект). Політеїзм і монотеїзм. Національні і світові релігії (Буддизм, Християнство, Іслам). Культ та його складові елементи: дух, міф, символ, ритуал, атрибутика. Релігійний ритуал і мистецтво (живопис, скульптура, музика). Храм як модель Всесвіту. Символіка Неба і Землі в храмах світових релігій. Релігійний ритуал як основа архітектурно-планувального рішення храмів. Орнамент, мозаїка, фрески, ікони, скульптури, хоругви, вітражі.

Основні поняття:

релігія, духовність, національна культура, язичництво, політеїзм, монотеїзм, Буддизм, Християнство, Іслам, дух, міф, символ, ритуал, атрибутика, живопис, скульптура, музика, храм, символіка Неба і Землі, орнамент, мозаїка, фрески, ікони, скульптури, хоругви, вітражі

Запитання для самоперевірки

1. З якими дисциплінами пов'язана сакральна архітектура?
2. Знайдіть у наукових джерелах аналіз сакральної архітектури у світоглядних універсальї різних релігій національних культур світу
3. Що являє собою міфічна модель світобудови?
4. Які риси характеризують християнську сакральну

архітектуру?

5. Які риси характеризують буддійську сакральну

архітектуру?

6. Які риси характеризують ісламську сакральну

архітектуру?

ТЕМА 2

Православна церковна архітектура

План

Формування об'ємно-планувальної структури християнського храму. Формування православної традиції в храмобудуванні. Престол – вузлова точка храму. Завершення храму: бані і їх символіка. Українські муровані і дерев'яні церкви. Народне храмобудування України і його регіональні особливості. Символіка і об'ємно-планувальне рішення церков, Конструктивні особливості та їх вплив на композицію церкви. Зовнішнє та внутрішнє оздоблення. Греко-католицька архітектура і її особливості.

Основні поняття:

об'ємно-планувальна структура християнського храму, престол, храм, символіка, українські муровані і дерев'яні церкви, храмобудування, церква, греко-католицька архітектура

Запитання для самоперевірки

1. Дайте визначення храму?
2. Розкрити сім волик в православних храмах.
3. Які риси західної сакральної архітектури відчуються в української культурі?
4. Які риси східної сакральної архітектури відчуються в української культурі?
5. Порівняльний аналіз східної та західної сакральної архітектури в Україні
6. Особливості греко-католицької архітектури

ТЕМА 3

Архітектура римо-католицьких храмів

План

Архітектурна еволюція храмів католицизму. Готичні храми і їх вітражі. Особливості архітектурного оформлення екстер'єрів та

інтер'єрів костелів. Сучасна архітектура католицизму.

Основні поняття

архітектура, храм, католицизм, готичний храм, вітраж, екстер'єр, інтер'єр, костел, сучасна архітектура

Запитання для самоперевірки

1. У чому своєрідність середньовічного світобачення?
2. Порівняйте романську і готичну сакральну архітектуру
3. Проаналізуйте основні характеристики готичної сакральної архітектури.
4. Назвіть особливості архітектурного оформлення екстер'єрів та інтер'єрів костелів.

ТЕМА 4

Архітектура культових будівель протестантизму

План

Нігілізм християн-протестантів. Протестантські секти. Типові проекти євангелічно-лютеранських церков Шторма. Особливості богослужінь і функціональна структура молитовних будинків. Архітектурні вирішення сучасних протестантських храмів в Україні і закордоном.

Основні поняття

нігілізм, протестантські секти, євангелічно-лютеранські церкви, молитовні будинки, архітектура, сучасні протестантські храми

Запитання для самоперевірки

1. Як виникли протестантські секти?
2. Яка функціональна структура молитовних будинків?
3. Як відрізняються молитовні будинки від православних храмів

ЗМІСТОВІЙ МОДУЛЬ 2

Об'єкти сакральної архітектури світу

ТЕМА 5

Об'єкти та архітектура культових будівель ісламу

План

Аллах, Пророк, вчення ісламу. Священна картина мусульманського універсаму. Мусульманські мечеті, джамі. Особливості літургії в мечетях. Медресе та їх архітектурно-розпланувальні вирішення. Мозаїка та орнамент в мистецьких та архітектурних традиціях ісламу. Сучасна архітектура мечетей в країнах світу.

Основні поняття

Аллах, Пророк, іслам, священна картина мусульманського універсаму, мусульманські мечеті, джамі, літургія, мозаїка, орнамент, мистецтво, сучасна архітектура мечетей

Запитання для самоперевірки

1. Які особливості арабо-мусульманського типу сакральної архітектури
2. Структура мусульманської мечеті

ТЕМА 6

Об'єкти та архітектура культових будівель юдаїзму

План

Моїсей, Яхве, юдаїзм. Синагоги і юдейські школи. Архітектурно-планувальні вирішення і елементи інтер'єру в історичній ретроспективі. Сучасна архітектура синагог в країнах світу.

Основні поняття:

Моїсей, Яхве, юдаїзм, архітектура, синагога, юдейські школи, інтер'єр, сучасна архітектура синагог

Запитання для самоперевірки

1. У чому полягає сутність юдейської школи, як вона впливає на сакральну архітектуру.
2. Назвіть сучасні синагоги світу.
3. Дайте визначення юдаїзму?
4. Порівняльний аналіз храмів ісламу і юдаїзму

ТЕМА 7

Об'єкти та архітектура буддизму, індуїзму, конфуціанства, даосизму

План

Будда та його священне вчення. Буддійські культові ритуали та їх втілення в культових спорудах. Особливості китайського та японського буддизму. Пантеон богів у архітектурі індуїзму. Ведизм, жертвні вівтарі та стовпи. Індуїстські божества. Індуїстські храми та їх особливості. Конфуціанство і конфуціанські храми. Даосизм і даоські храми.

Основні поняття:

Будда, буддизм, індуїзм, ведизм, жертвні вівтарі, стовп, індуїстські божества, індуїстські храми, конфуціанство, конфуціанські храми, даосизм, даоські храми

Запитання для самоперевірки

1. Які риси характеризують буддійську сакральну архітектуру.
2. У чому сутність конфуціанської моделі світу, як це впливає на сакральну архітектуру.
3. Порівняйте сакральну архітектуру в даоських і конфуціанських традиціях.
4. У чому полягає сутність індуїстських храмів?
5. Якими є принципи японської естетики?
6. Як змінюється сакральна архітектура Японії в добу Едо?

МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

Дати розгорнуту письмову відповідь на запитання

Варіант 1

1. З якими дисциплінами пов'язана сакральна архітектура?
2. Як змінюється сакральна архітектура Японії в добу Едо?

Варіант 2

1. Що являє собою міфічна модель світобудови?
2. Якими є принципи японської естетики?

Варіант 3

1. Знайдіть у наукових джерелах аналіз сакральної архітектури у світоглядних універсальї різних релігій національних культур світу
2. У чому полягає сутність індуїстських храмів?

Варіант 4

1. Які риси характеризують християнську сакральну архітектуру?
2. Порівняйте сакральну архітектуру в даоських і конфуціанських традиціях.

Варіант 5

1. Які риси характеризують ісламську сакральну архітектуру?
2. У чому сутність конфуціанської моделі світу, як це впливає на сакральну архітектуру.

Варіант 6

1. Які риси характеризують буддійську сакральну архітектуру?
2. Структура мусульманської мечеті

Варіант 7

1. Порівняльний аналіз храмів ісламу і юдаїзму
2. Коли виникли протестантські секти?

Варіант 8

1. Дайте визначення юдаїзму?
2. Яка функціональна структура молитовних будинків?

Варіант 9

1. Назвіть сучасні синагоги світу.
2. Знайдіть у наукових джерелах аналіз сакральної архітектури у світоглядних універсальї різних релігій національних культур світу

Варіант 10

1. У чому полягає сутність юдейської школи, як вона впливає на сакральну архітектуру.
2. Якими є принципи японської естетики?

Варіант 11

1. Які особливості арабо-мусульманського типу сакральної архітектури
2. Як виникли протестантські секти?

Варіант 12

1. Структура мусульманської мечеті
2. З якими дисциплінами пов'язана сакральна

архітектура?

Варіант 13

1. Дайте визначення храму?
2. У чому полягає сутність індуїстських храмів?

Варіант 14

1. Як відрізняються молитовні будинки від православних храмів
2. Як змінюється сакральна архітектура Японії в добу Едо?

Варіант 15

1. Які риси західної сакральної архітектури відчуються в українській культурі?
2. Порівняйте сакральну архітектуру в даоських і конфуціанських традиціях.

Варіант 16

1. Які риси східної сакральної архітектури відчуються в українській культурі?
2. Порівняйте сакральну архітектуру в даоських і конфуціанських традиціях.

Варіант 17

1. Порівняльний аналіз східної та західної сакральної архітектури в Україні
2. У чому своєрідність середньовічного світобачення?

Варіант 18

1. Розкрити символіку в православних храмах.
2. Порівняйте романську і готичну сакральну архітектуру

Варіант 19

1. Порівняльний аналіз східної та західної сакральної архітектури в Україні.
2. Назвіть особливості архітектурного оформлення екстер'єрів та інтер'єрів костелів.

Варіант 20

1. Проаналізуйте основні характеристики готичної сакральної архітектури.
2. Назвіть сучасні синагоги світу.

Варіант 21

1. Які риси характеризують християнську сакральну архітектуру?

2. Як відрізняються молитовні будинки від православних храмів

Варіант 22

1. У чому полягає сутність індуїстських храмів?

2. Знайдіть у наукових джерелах аналіз сакральної архітектури у світоглядних універсалій різних релігій національних культур світу

Варіант 23

1. Коли виникли протестантські секти?

2. Структура мусульманської мечеті

Варіант 24

1. Як змінюється сакральна архітектура Японії в добу Едо?

2. Які риси характеризують буддійську сакральну архітектуру?

Варіант 25

1. Якими є принципи японської естетики?

2. Дайте визначення юдаїзму?

Варіант 26

1. Дайте визначення юдаїзму?

2. Порівняльний аналіз східної та західної сакральної архітектури в Україні

Варіант 27

1. Назвіть особливості архітектурного оформлення екстер'єрів та інтер'єрів костелів.

2. У чому полягає сутність індуїстських храмів?

Варіант 28

1. Які особливості арабо-мусульманського типу сакральної архітектури

2. У чому своєрідність середньовічного світобачення?

Варіант 29

1. Як відрізняються молитовні будинки від православних храмів

2. Які риси західної сакральної архітектури відчуються в української культури?

Варіант 30

1. У чому полягає сутність юдейської школи, як вона впливає на сакральну архітектуру.

2. Проаналізуйте основні характеристики готичної сакральної

архітектури.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Філософсько-естетичні основи релігії і їх відображення в культових спорудах різних епох і народів
2. Еволюція та симантічна система іконостасу. Архітектурна морфологія іконостасу
3. Сучасна римо-католицька архітектура Північної та Південної Америки
4. Архітектура храмів північноамериканського і європейського протестантизму
5. Планувальна структура сучасних храмових комплексів та ансамблів в ісламських країнах
6. Архітектурно-декоративне оздоблення сучасних синагог
7. Архітектурно-просторова і функціональна структура храмових комплексів індуїзму і будізму

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Світові релігії і релігії світу.
2. Символіка храму як сакрального об'єкту.
3. Символіка християнського храму.
4. Символіка православного храму.
5. Символіка католицького храму.
6. Архітектура найдавніших християнських храмів
7. Особливості архітектури православних храмів.
8. Структура іконостасу православного храму.
9. Архітектура українського дерев'яного храму (планувальна структура та композиція).
10. Школи народного храмобудування України.
11. Волинська школа народного храмобудування.
12. Бойківська школа народного храмобудування.
13. Лемківська школа народного храмобудування.
14. Народна дерев'яна церковна архітектура Центральної України.
15. Народна дерев'яна церковна архітектура Лівобережної України.

16. Архітектура сучасних католицьких храмів.
17. Особливості архітектурного оформлення інтер'єрів костелів.
18. Архітектура євангелічно-лютеранських церков.
19. Об'ємно-планувальна структура протестантських храмів (молитовні будинки).
20. Індуїстські храми та їх особливості
21. Архітектурно-розпланувальні особливості розпланування мусульманських мечетей.
22. Медресе та їх архітектурно-розпланувальні вирішення.
23. Архітектурно-планувальні та стилістичні вирішення іудейського храму.
24. Елементи інтер'єру іудейського храму.
25. Архітектура храмів буддизму.
26. Архітектурна теорія ХХ століття: основні тенденції.
27. Методи історичного аналізу архітектури.
28. Сакральна архітектура як предмет історії мистецтв
29. Теоретическіє передумови семантичного аналізу сакральної архітектури.
30. Богословіє сакрального образу і теорія архітектури.
31. Феноменологіческіє тенденції в історії архітектурної теорії.
32. Іконографія архітектури та архітектурна іконографія
33. Сімвологія архітектури і літургійне богослов'я.
34. Йозеф Зауер і його «Символіка Дому Божого ...» з точки з ренію методології мистецтвознавства.
35. Еміль Маль як історик мистецтва і задум його «Релігійозного мистецтва Франції ... »
36. Методологічні аспекти «принципу дзеркальності».
37. Задум «іконографії архітектури» Р.Краутхаймера.
38. Проблема архітектурного копіювання в його естетичному і богословському аспектах.
39. Лінгвістичний метод в іконографії архітектури (А. Грабар).
40. «Семантичне поле» і символіка архітектурного простору: проблема структурних аналогій.

41. Проблема концептуальних підстав археологічного походу до сакральної архітектури (Фр. В. Дайхманн).

42. Сакральна архітектура як «носії сенсу» (межі ці поняття і межі методу).

43. Літургія як смислорождаючих система (проблеми дискурсного аналізу у Ст. Сіндінг0Ларсена).

44. Архітектурний екфрасіс як інтерпретаційні модель.

45. Традиції вітчизняного архітектуроведенія: семантем ний підхід і його варіанти.

46. Антропологія архітектури як «гетерономна» методол Огія (Г. Лютцелер).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

Під час вивчення дисципліни «Сакральні простори і об'єкти» використовуються різні форми навчання, однією з яких є лекція.

Метою лекції є сприйняття, розуміння і засвоєння студентом тематичної інформації. Для того, щоб точно сприймати навчальний матеріал, необхідно зосередитися на суті лекції, зрозуміти її основні положення і запам'ятати їх. Конспектування – це своєрідний процес, який містить ряд складових:

- ✓ Слухання (аудіювання) інформації.
- ✓ Відбір та скорочення інформації.
- ✓ Переформулювання відібраної інформації.
- ✓ Записування переформульованої інформації.

Результатом цього процесу є конспект, який дозволяє його автору відтворити в подальшому одержану інформацію з необхідною точністю.

У будь-якому навчальному матеріалі міститься інформація трьох основних різновидів: головна, другорядна і допоміжна. Головною є та інформація, яка має найістотніше значення для засвоєння навчального матеріалу, виражає сутність теми. До неї належать означення наукових понять, формулювання законів, теоретичних принципів тощо. В тексті така інформація виділяється певним чином, на лекції ж – задиктовується.

Другорядна інформація може мати подвійне значення: або її засвоєння необхідне для більш глибокого й цілісного розуміння головної інформації, або ж вона відображає конкретні наслідки та практичні рекомендації, що впливають з цієї інформації. До цього різновиду інформації належать різного роду коментарії, пояснювальні зауваження, тлумачення.

Призначення допоміжної інформації – допомогти студентові краще засвоїти певний матеріал. Це різного роду методичні поради, нагадування про раніше викладений матеріал, запитання для самоперевірки та ін.

В процесі конспектування кожен з вищезазначених різновидів інформації вимагає і різних способів опрацювання. Головну інформацію необхідно записати як найповніше, без істотних переробок і скорочень, майже дослівно. Допоміжну інформацію, навпаки, повністю пропускаємо. Основна ж робота при конспектуванні полягатиме в переробці другорядної інформації. При цьому інформацію треба узагальнити й скоротити, подати у вигляді плану, тез, висновків, схем, викладення основних результатів тощо.

Необхідно звернути увагу на важливість правильного і зрозумілого скорочення інформації при конспектуванні, акуратності та чіткості оформлення конспекту, виділення основних положень, означень, термінів кольором, графічними оздобленнями) можливо, не в процесі конспектування під час лекції, а в подальшому доопрацюванні) та інше.

Якщо з відповідних причин лекція пропущена, її необхідно законспектувати і опрацювати самостійно, а всі незрозумілі питання щодо загальної структури лекції з'ясувати на консультації.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Необхідною умовою ефективного засвоєння навчального матеріалу є його регулярне закріплення та творче осмислення під час виконання завдань самостійної роботи. Для цього програмою дисципліни передбачено достатній часовий резерв. Із метою організації самостійної роботи студентів розроблені такі види завдань: підготовка конспекту відповіді на аудиторному занятті, словникова

робота, письмовий практикум (виконання практичних завдань у зошиті), опрацювання додаткових інформаційних джерел у вигляді реферативних повідомлень та тематичних презентацій.

Реферативні повідомлення та тематичні презентації, на відміну від ведення тематичного словника та виконання письмових завдань у зошиті, не є обов'язковою формою самостійної роботи з курсу «Сакральні простори і об'єкти». За своїм характером вони наближені до такої обов'язкової форми звітності, як індивідуальне науково-дослідне завдання (ІНДЗ), вимоги оформлення якого наведено нижче. З метою підвищення власного рейтингу із дисципліни студент має право підготувати реферативне повідомлення або тематичну презентацію та представити їх на практичному занятті за умови наявності резервів аудиторного часу.

Підготовка до аудиторної роботи. Вимоги до ведення конспекту

Однією із найголовніших складових практичної підготовки студентів із курсу є їх активна участь у розгляді програмних питань, що виносяться на обговорення до кожної теми. Найефективнішим середовищем для цього є безпосередньо сам колектив студентів (академічна група), що координується викладачем в ході аудиторної роботи.

Основними видами аудиторної роботи студентів на практичних заняттях із «Сакральні простори і об'єкти» є усні відповіді, доповнення, тематичні повідомлення, постановка проблемних питань та активність у їх обговоренні, опрацювання ілюстративних матеріалів, навчальних та науково-популярних відеофільмів тощо.

Регулярне відвідування аудиторних занять спрямоване на мобілізацію і розвиток таких пізнавальних якостей особистості, як уважність, спостережливість, здатність запам'ятовувати і логічно відтворювати навчальний матеріал, вміння вести пошук необхідної інформації та виділяти у ній головне, аналізувати і узагальнювати, а також на основі здобутих знань конструювати і формулювати нові ідеї.

Базисом для підготовки до аудиторної роботи на практичному занятті є відвідання лекцій, ведення та опрацювання їх конспекту, а також самостійна робота із основною і додатковою літературою (підручниками, посібниками, науковими монографіями, довідниками,

словниками, періодичними виданнями, тощо), наочними посібниками (картами, атласами) та електронними ресурсами.

Вимоги до ведення конспекту:

- ❖ тезисний виклад тексту (скорочення до найсуттєвішого);
- ❖ виділення головної думки (з абзацу) та опорних слів (підкреслюванням, **кольором**);
- ❖ структурування матеріалу (шляхом відступів, маркувань, нумерування підпунктів);
- ❖ введення символів замість окремих слів (наприклад, \approx – приблизно, Δ – різниця) та абrevіатур замість усталених словосполучень (наприклад, НС замість *навколишнє середовище*);
- ❖ унаочнення зв'язків і залежностей у вигляді блок-схем, рядів послідовностей тощо;
- ❖ використання графічних (залежності, діаграми) і статистичних даних.

Конспективне висвітлення питання коректно завершувати шляхом підбиття короткого підсумку, а також посиланням на першоджерело інформації. Грамотно виконаний конспект студент має право представити для оцінювання навіть після розгляду теми, якщо доповідь по ньому з певних причин не було заслухано на занятті.

В окремих випадках альтернативою конспекту може бути ксерокопія опорного матеріалу із літературного джерела або роздруковка із електронного носія інформації, але така форма опрацювання може підлягати оцінюванню тільки через усну відповідь.

Готуючись до заняття, треба завжди пам'ятати, що головною метою здобування екологічних знань має бути не отримання високого балу або утвердження власного авторитету перед викладачем, а розуміння проблем виживання людства в умовах стрімких негативних змін довкілля.

Словникова робота

В основі вивчення будь-якої науки лежить пізнання змісту ключових її термінів та понять, що складають так званий понятійно - категоріальний апарат даної галузі знань, яка на сьогодні являє собою цілий комплекс наук. Тому ефективно засвоєння спеціальної наукової термінології є вкрай необхідним для формування компетентності студентів з дисципліни «Сакральні простори і об'єкти», їх розуміння та усвідомленого ставлення до різних проблем довкілля.

Із метою цілеспрямованого вивчення та закріплення системи ландшафтних термінів в архітектурі і понять під час практичного курсу передбачене ведення глосарію. *Глосарій* (від лат. *glossarium* – зібрання *глос* – незрозумілих слів та виразів) – у широкому розумінні являє собою словник вузькоспеціалізованих термінів у певній галузі знань із поясненням, іноді перекладом на іншу мову, коментарями та прикладами, який наводиться, як правило, наприкінці певної книги. Для зручності студентів подібний тлумачний словник зі стислими визначеннями основних термінів, що трапляються при розгляді різних тем лекційного та практичного курсу, розміщено в алфавітному порядку у кінці даних методичних вказівок.

У планах проведення практичних занять до кожної теми виділено перелік із близько десяти термінів і понять, що є ключовими для розуміння конкретного навчального матеріалу. При підготовці до практичного заняття слід ознайомитися із цим переліком, виписати у зошит пропонувані до теми терміни разом із визначеннями та засвоїти їх зміст для подальшого вільного ними оперування. За необхідності шляхом використання інших рекомендованих словників та підручників можна вдатися до ширшого роз'яснення незрозумілих термінів і понять, розгляду альтернативних трактувань, наведення відповідних прикладів. Якщо студент вважає за необхідне, він може розширити пропонуваний тематичний список ключових термінів та понять і опрацювати у зазначений вище спосіб ряд інших незрозумілих для себе слів.

Оскільки більшість термінів мають іншомовне походження (найчастіше грецьке та латинське), поряд із кожним таким терміном у дужках подається вихідне смислоутворююче слово (або кілька таких слів) та його первинне значення. Для окремих понять зазначено автора, який вперше вжив це слово, та рік введення у науковий обіг. Рекомендується звертати увагу на ці пояснення, адже вони виступають своєрідним мнемічним сигналом, що допомагає краще запам'ятати значення термінології та більш точно орієнтуватися в історичній послідовності розвитку науки.

Словникова робота є обов'язковою складовою самостійної роботи студента та підлягає різним формам поточного і підсумкового контролю (усне та письмове опитування, тестування тощо). Знання виділеної термінології фактично складають необхідний базовий

мінімум засвоєння курсу та слугують фундаментом для успішного вивчення багатьох інших навчальних дисциплін.

Тематична електронна презентація

Електронна презентація (від англ. *presentation* – вистава, подання, представлення) – це набір послідовних слайдів певної тематики, що зберігається у файлі спеціального формату і слугує ілюстраційною підтримкою виступу доповідача. Основною відмінністю презентацій від решти способів представлення інформації є їх особлива насиченість змістом та інтерактивність, тобто здатність певним чином змінюватися й реагувати на дії користувача.

У якості інформаційного наповнення презентація може містити текстові матеріали, фотографії, схеми, малюнки, діаграми, графіки, слайд-шоу, звукове оформлення і дикторський супровід, відеофрагменти й анімацію, тривимірну графіку та різні спецефекти. Використання презентацій може здійснюватись із інформуючою, навчальною чи розважальною метою і проводитись у формі супроводу доповіді, кінопоказів, фотовиставок і навіть театральних декорацій.

Під час вивчення практичного курсу презентація може бути представлена як результат опрацювання студентом певної теми (при її усному захисті) або як ілюстративний супровід при захисті індивідуального науково-дослідного завдання.

Одним із найкращих і найпростіших інструментів для створення мультимедійних презентацій є програма PowerPoint із стандартного пакету Microsoft Office. Інструкції щодо техніки створення мультимедійних презентацій представлені у спеціальних посібниках.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ

Навчальною програмою з дисципліни передбачене обов'язкове виконання кожним студентом індивідуального науково-дослідного завдання. *Індивідуальне навчально-дослідне завдання* (ІНДЗ) – це вид позааудиторної самостійної роботи студента навчального, навчально-дослідного чи проектно-конструкторського характеру, яке використовується в процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни й завершується разом зі складанням підсумкового контролю із даної навчальної дисципліни.

Таке завдання має питому вагу в підсумковій оцінці із дисципліни й відображає індивідуальну роботу студента. Індивідуальні завдання виконуються студентом на основі знань, отриманих під час лекційних, практичних занять та самостійної роботи, охоплюють зміст навчального курсу в цілому.

Ця група завдань має науково-дослідницький характер, спонукає до якнайповнішої реалізації творчих можливостей студентів. При виконанні ІНДЗ студент повинен продемонструвати вміння з опрацювання наукових джерел, узагальнення фактичних матеріалів та наукового осмислення обраної теми, творчого й оригінального вирішення поставлених завдань.

Таким чином, метою ІНДЗ є самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчальної дисципліни «Соціологія міста» та розвиток навичок самостійної роботи і творчих здібностей, а також оволодіння методикою ведення наукових досліджень.

Студенти виконують ІНДЗ самостійно впродовж вивчення дисципліни з проведенням консультацій викладачем дисципліни відповідно до графіка навчального процесу. Вибір тематики і форми представлення ІНДЗ попередньо узгоджується із викладачем.

При вивченні навчальної дисципліни передбачені такі альтернативні форми представлення ІНДЗ: реферат, тематична тека, анотовані відеоматеріали. Сутність цих видів робіт та вимоги до їх оформлення розкрито нижче.

1 Реферат

Найпростішим видом ІНДЗ студента є *реферат* (лат. *referre* – доповідати, повідомляти) – стислий виклад у письмовій формі суті певного питання або наукової проблеми, що включає огляд літературних джерел і вимагає творчої активності.

Перед підготовкою реферату необхідно:

- а) вибрати тему та ракурс її розгляду з урахуванням елементів проблемності й актуальності;
- б) засвоїти правила послідовності пошуку джерел, систематизації матеріалу, визначити основні положення.

Опрацювання літературних джерел.

Перш ніж ретельно вивчати зміст будь-якого літературного видання, необхідно ознайомитися із анотацією на початку книги, передмовою чи зверненням від автора, переглянути зміст, структуру тощо. При цьому студент повинен виділити окремі розділи, що представляють для нього інтерес. Потім ретельно переглянути та ознайомитися з матеріалом, який відповідає обраній темі.

Одним із основних етапів опрацювання літературного матеріалу є ведення короткого опорного конспекту прочитаного (основні поняття та терміни, анотації, тези, схематичні замальовки та ін.).

Послідовність опрацювання літературних джерел

- 1) ознайомлення зі змістом джерела;
- 2) здійснення виписок із джерела за «цитатним» принципом із зазначенням автора, назви роботи та сторінкою в тексті;
- 3) створення тематичної картотеки;
- 4) критична оцінка опрацьованих джерел, їх аналіз;
- 5) визначення пріоритетного шляху висвітлення обраної теми;
- 6) побудова плану-проспекту майбутнього реферату.

При опрацюванні літератури необхідно навчитися аналізувати матеріал та формулювати чіткі висновки на основі теоретичних положень.

Структура реферату

а) титульний аркуш містить такі елементи:

- 1) назва керівного міністерства та вищого навчального закладу;
- 2) назва кафедри;
- 3) форма виконання ІНДЗ (реферат);
- 4) тема дослідження;
- 5) інформація про виконавця (факультет, шифр академічної групи, ПІБ студента);
- 6) інформація про перевіряючого (посада, прізвище та ініціали викладача);
- 7) місто та рік виконання дослідження;

б) зміст відбиває назви розділів та підрозділів (пунктів / підпунктів), що розкривають зміст реферату. Усі сторінки нумерують праворуч угорі. Винятком є титульний аркуш (на ньому номер сторінки не проставляється), тому нумерація починається із цифри «2» (аркуш зі змістом);

в) вступ висвітлює загальні аспекти досліджуваної проблеми, стан її вивчення у літературі та актуальність даного дослідження. Тут же вказують мету й завдання дослідження;

г) основна частина розкриває зміст обраної теми дослідження, розбивається на розділи та підрозділи, що відповідають сформульованим у вступі завданням. Рекомендується кожен розділ або підрозділ завершувати коротким підсумком, що в сукупності складе основу майбутніх висновків роботи;

д) висновки містять основні результати, отримані при проведенні дослідження, а також пропозиції та рекомендації щодо вирішення поставлених завдань відповідно до результатів дослідження;

е) список літератури має містити не менше 6 джерел. Джерела розміщують за абеткою прізвищ авторів або заголовків. Послідовність розміщення ведеться у такому порядку:

- 1) нормативно-правові акти (Конституція України, Закони, ГОСТ, ДСТУ й т.д.);
- 2) використана література (у т.ч. періодична);
- 3) література на іноземних мовах;
- 4) Інтернет - джерела із обов'язковим посиланням на інформацію, що міститься на даному сайті (порталі);

ж) додатки не є обов'язковим елементом і включаються за необхідності. В додатки можуть входити різноманітні таблиці, ілюстрації, схеми, діаграми і т.д. Оформлення виконують у такий спосіб: після списку літератури оформляють окрему сторінку з написом по центру:

«ДОДАТКИ», номер якої є останнім. Нумерацію додатків виконують шляхом використання заголовних букв алфавіту (А, Б, В, ...), які розміщують праворуч угорі.

Вимоги до оформлення реферату: шрифт Times New Roman, кегль 14 пт, інтервал полуторний; відступ першого рядка абзацу 1,5 см; вирівнювання тексту за шириною; поля: верхнє й нижнє – 20 мм, лівє – 25 мм, правє – 15 мм; загальний обсяг – 10-15 сторінок формату А4, переплетених або поданих у файловій папці.

Оцінювання реферату здійснюється з урахуванням трьох головних аспектів: змістовність розкриття теми, нормативність оформлення, донесення результатів дослідження при усному захисті.

Тематична тека

В окремих випадках замість реферату оформляється тематична тека – підбірка матеріалів із заданої теми, оформлена у єдиному стилі. Для створення тематичної теки слід укласти папку, що містить аркуші із ксерокопіями, роздруківками, газетними вирізками та іншими друкованими або рукописними зразками матеріалів, що стосуються досліджуваної теми і певною мірою розкривають її. Загальна структура тематичної теки близька до такої у реферату з тією різницею, що дослідник не аналізує віднайдені джерела у самостійно створюваному тексті, а безпосередньо наводить їх. При цьому захист тематичної теки передбачає обов'язковий коментар її укладача відносно відповідності розглянутих джерел темі дослідження.

Структура тематичної теки

1. Титульна сторінка.
2. Зміст (перелік матеріалів).
3. Основна частина із матеріалами на пронумерованих аркушах та із обов'язковими посиланнями на першоджерело кожної складової (згідно стандартів оформлення бібліографічного списку).
4. Короткі висновки.

Кількість проаналізованих джерел має бути не меншою від десяти. В окремих випадках допустиме виділення ключових ідей та положень опрацьованого матеріалу (підкреслювання маркером, олівцем).

Анотовані відеоматеріали

Альтернативою до написання реферату та укладання тематичної теки є також підбір тематичних відеоматеріалів (наукових фільмів, телепрограм, відеосюжетів), запис їх на електронні носії (CD або DVD диски) для можливості автономного перегляду та складання анотації до таких відеоматеріалів.

Для складання анотації до тематичних відеоматеріалів пропонується дотримуватися такого плану

1. Тип відеоматеріалу (документальний фільм, телепраграма, навчальний відеосюжет тощо).
2. Назва відеоматеріалу.
3. Рік та країна випуску анотованого відеоматеріалу.
4. Інформація про виробника відеоматеріалу (студія, телеканал, режисер, продюсер тощо).
5. Часова тривалість відеоматеріалу (години, хвилини).

6. Висвітлена у матеріалі проблематика, основний зміст сюжету (тезисно).

7. Відповідність змісту навчальної дисципліни (теми, поняття, закономірності, що розглядаються у сюжеті або можуть бути ним проілюстровані).

8. Можливі недоліки, прогалини, суперечності відеоматеріалу.

9. Формат запису на носій.

10. Джерело доступу до відеоматеріалу, дотримання авторських прав.

Анотовані відеоматеріали як форма звітності захищуються тільки за умови їх захисту. Захист проводиться шляхом перегляду матеріалів (повністю або частково) із проведенням їх наукового коментування.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТУ

Реферат підводить підсумок вивчення студентами як окремої теми, так і дисципліни в цілому.

Обсяг реферату визначається специфікою досліджуваного питання і змістом матеріалів, їх науковою цінністю та практичним значенням. Оптимальний обсяг реферату складає 10-15 сторінок. Реферат має відповідати вимогам до оформлення рукопису кваліфікаційної роботи: вступ і висновки в сумі не повинні перевершувати 20% від її загального обсягу; текст друкується через 1,5 інтервали на одній сторінці стандартного аркуша з такими полями: ліве – 30 мм, праве – 15мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм; всі сторінки нумеруються: загальна нумерація починається з титульного листа, проте порядковий номер на ньому не ставиться.

На титульному листі реферату вказуються: офіційна назва навчального закладу, факультету і кафедри; прізвище та ініціали автора реферату; повна назва теми; прізвище та ініціали наукового керівника, його науковий ступінь і вчене звання; місто де знаходиться навчальний заклад та рік написання реферату. Після титульного листа подається зміст реферату з точною назвою кожного розділу (параграфу) і вказуванням його сторінок.

Список використаних джерел складається з дотриманням загально визнаних вимог до робіт, що готуються до друку. До списку використаних джерел мають бути включені лише безпосередньо використані в рефераті праці в алфавітному порядку авторів. Монографії і збірники, що не мають на титульному аркуші прізвища автора (авторів), включаються до загального списку за алфавітним розміщенням заголовка.

Тема реферату – це не просто повторення засвоєного матеріалу лекції або семінарського заняття. Вона повинна являти собою самостійне розроблення проблеми, достатньо чітко окресленої від інших. Неприпустиме поєднання декількох проблем або, навпаки, штучне виокремлення певної частини єдиного питання.

Важливими критеріями при доборі теми реферату, є її актуальність, широка джерельна база, наявність необхідного фактичного матеріалу, а також достатнє її висвітлення в науково-методичній літературі, що передбачає, в першу чергу, ознайомлення із загальною концепцією автора праці та його висновками.

Структура реферату:

- ✓ титульний аркуш;
- ✓ зміст;
- ✓ вступ;
- ✓ розділи;
- ✓ висновки;
- ✓ список використаних джерел;
- ✓ додатки (у яких наводяться таблиці, схеми, діаграми тощо);
- ✓ перелік умовних позначень.

У вступі реферату обґрунтовується актуальність теми, її особливості, значущість з огляду на розвиток науки та практики або науково-методичної діяльності у сфері освіти. У вступі необхідно подати аналіз використаних джерел, назвавши при цьому авторів, які вивчали дану тематику, визначити сутність основних чинників, що вплинули на розвиток явища або процесу, що досліджується, на недостатньо досліджені питання, з'ясувавши причини їх слабкої аргументації.

Основну частину реферату складають кілька розділів, логічно поєднані між собою. Вклад матеріалу в рефераті має бути логічним, послідовним, без повторень. Слід використовувати синтаксичні

конструкції, характерні для стилю наукових документів, уникати складних граматичних зворотів, незвичних термінів і символів або пояснювати їх відразу, при першому згадуванні в тексті реферату. Терміни, окремі слова і словосполучення можна замінювати абрєвіатурами і сприйнятливими текстовими скороченнями, значення яких зрозумілі з контексту реферату. Неприпустимо використовувати цитати без посилання на автора. При цитуванні будь-якого фрагмента джерела недопустимі неточності. Взагалі, цитатами не слід зловживати. Якщо якийсь важливий документ потребує наведення його в тексті реферату в повному обсязі, то краще винести його в додатки.

У рефераті необхідно визначити і викласти основні тенденції дослідження, підтвердити їх найтипівішими прикладами, відобразити сучасні ідеї та гіпотези, методики та методичні підходи до вивчення проблеми. Доцільно зупинитися на якомусь дискусійному моменті і спробувати проаналізувати позиції сторін, приєднавшись до однієї з них, чи висловити власну думку на певну проблему та визначити перспективи її вирішення. Кожен розділ реферату повинен завершуватись короткими висновками, чіткими і лаконічними, де узагальнено оцінки та практичні рекомендації. Можна стисло вказати на перспективи подальшого дослідження даної проблеми.

Реферат оцінюється за такими критеріями: актуальність; наукова та практична цінність; глибина розкриття теми, вирішення поставлених завдань; повнота використання рекомендованої літератури; обґрунтування висновків; грамотність; стиль викладу; оформлення реферату; обсяг виконаної роботи; завершеність дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Довганюк І. (1997) Архітектура українських церков. – Львів. 112 с.
2. Культові будинки та споруди різних конфесій (посібник з проектування) / В.В. Куцевич. – 2-е видання, перероблене і доповнене. К.: ЗНДЄП, 2009. 122 с.
3. Слепцов О. (2012) Архитектура православного храма: От замысла к воплощению. К.:А+С, 552 с.
4. Слепцов О. С. (2014) Архітектурне проектування і реконструкція православних храмів: Підручник для ВНЗ / Українська академія архітектури, Київський національний університет будівництва та архітектури, Науково-проектне архітектурне бюро ЛІЦЕНЗіАРХ. — К.: А+С., 272 с., іл.

Допоміжна

1. Галишич Р. (2002) Українська церковна архітектура і монументально-декоративне мистецтво зарубіжжя. – Львів: Сполом, 334 с.
2. Слободян В. (2005) Церкви Холмської єпархії. – Львів:НТШ, 558 с.
3. Таранушенко С. (1976) Монументальна дерев'яна архітектура Лівобережної України. – К.: Будівельник, 334 с.
4. Юрченко П.Г. (1970) Деревяна архітектура України. – К.: Будівельник, 192 с.

Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України імені В.В. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського www.dnrb.gov.ua/
3. Бібліотека українських підручників <http://pidruchniki.ws/>